

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Att lära ut genus på högstadiet med hjälp av sagor
En kvalitativ undersökning av utvalda Disneysagor med ett
genusperspektiv

Daniel Berntsson och Daniel Yttergren

LAU395

Handledare: Ingela Tägil

Examinator: Jan Eriksson

Rapportnummer: VT14-1120-28

Abstract

Titel: Att lära ut genus i högstadiet med hjälp av sagor

En kvalitativ undersökning av utvalda Disneysagor med ett genusperspektiv

Författare: Daniel Berntsson & Daniel Yttergren

Termin och år: vårterminen 2014

Institution: Kulturvetenskapliga institutionen

Handledare: Ingela Tägil

Examinator:

Nyckelord: Genus, kön, Disney, sagor, *Trassel*, *Modig*, *Askungen*, skolan, årskurs 8
gruppintervju, filmanalys, undervisning, lektionsplanering.

I den här studien har vi gjort en gruppintervju och en filmanalys inom ämnet genus, där vi har använt oss av tre Disneyfilmer (*Trassel*, *Modig* och *Askungen*), samt intervjuat sex stycken elever från årskurs 8. Syftet med studien är att undersöka elevers kunskap om begreppet genus, dess innebörd och användning i skolan, samt hur man kan använda Disneyfilmer i detta undervisningssyfte. Vi vill också se ifall det finns en koppling mellan samhället och hur Disneys filmer har förändrats över tid. Med hjälp av tidigare forskning vill vi definiera ordet genus för att hjälpa lärare att få en genusuppfattning som de kan använda vid lektionsplanering och i undervisning. Resultatet av studien är att eleverna i vår undersökning har dålig kunskap gällande begreppet genus samtidigt som skolan slösar på resurserna då det finns en genusgrupp som eleverna inte ens har hört talas om. Därmed misslyckas skolan lite med sitt uppdrag att förmedla jämställdhet mellan könen. Analysen av filmerna har bland annat visat att både handlingen och karaktärsdrag har ändrats i takt med att genus har blivit ett allt mer diskuterat ämne i samhället. Resultatet har också visat att filmerna kan vara ett användbart verktyg i undervisningen av genus.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och problemformulering	2
Teoretisk anknytning	3
Begreppet genus	3
Att göra kön	4
Förutsättningarna för pojkar och flickor i skolan	5
Lektionsplan: Genuspedagogik	6
Disney och Genus	8
Metoder och tillvägagångssätt	10
Val av metod	10
Tillvägagångssätt	10
Kvalitativ text och filmanalys	10
Gruppintervjuundersökning	11
Urval	11
Reliabilitet	12
Validitet	12
Resultatredovisning	14
Askungen	14
Handling	14
Huvudrollen	14
Övriga Karaktärer	15
Trassel	16
Handling	16
Huvudrollen	16
Övriga Karaktärer	16
Modig	18
Handling	18
Huvudrollen	18
Övriga Karaktärer	18
Intervjun	20
Analys	24
Bakgrund	24
Kvinnobild	24
Mansbild	26
Sammanfattning	27
Slutdiskussion	28
Referenser	30

Inledning

Litteratur och film är kraftfulla medier där det finns mycket att använda sig av i samband med skolundervisningen. Sagor innehåller många olika delar som kan användas för att lära ut bland annat genus, detta eftersom det finns många stereotyper att ifrågasätta och diskutera. Därför har vi i den här studien valt att analysera tre Disneyfilmer: *Askungen (1950)*, *Trassel (2010)* och *Modig (2012)* dessa använder vi som underlag för en gruppintervju i årskurs 8. Disneysagor är ett kontroversiellt ämne som ofta diskuteras i samband med genus och stereotyper (Persson, 2000, s. 118) därför tycker vi att det är ett intressant ämne att arbeta med. Vi har valt att blanda gammalt och nytt då det finns en intressant aspekt kring hur sagor har förändrats över tid i samband med de, många gånger, inbitna stereotyperna. I dessa tre sagor finns det många likheter och skillnader i handling och karaktärsdrag att diskutera. Utöver det är verken också välkända bland såväl elever som lärare. Tanken är att analysen tillsammans med en gruppintervju med sex elever i årskurs 8, ska leda till ökad förståelse kring begreppet genus och hur man kan använda det i skolundervisningen.

Idén med att arbeta med sagor och genus kom ifrån ett tidigare ej färdigställt arbete av Daniel Yttergren, som behandlar olika versioner av *Rödluvan*, genus och hur den sagan har förändrats över tid. Vi fick inspiration till att använda sagor i undervisningen och tänkte genast på hur man kan använda sig av könsroller och stereotyper i sagorna som diskussionsunderlag i en klassrumssituation. Vi tycker att det är viktigt att uppmärksamma genus, eftersom vi utifrån våra egna erfarenheter har lagt märke till att det verkar råda okunskap bland ungdomarna. Ett exempel är att på vår VFU-skola finns en genusgrupp som eleverna knappt känner till. Det finns stöd för uppmärksammandet av genus från bland annat Svaleryd (2007), som anser att det är viktigt med arbetet med genus och jämställdhet och att det måste integreras i den vardagliga undervisningen och arbetet för att få bäst resultat (Svaleryd, 2007, s. 107), och att det:

Handlar om att arbeta med värderingar och normer samt att betona vikten av att finna identitet som människa snarare än som kön. Kön är inget vi väljer, men könsidentiteten är däremot i högsta grad personlig och påverkingsbar. Det handlar om att komma till insikt om att manlighet inte sitter i upplåsta muskler eller i hanterandet av en skiftnyckel, lika lite som kvinnlighet sitter i högklackade pumps och nagellack. Normen är en trång kostym som passar få men som påverkar många. (Svaleryd, 2007, s. 115)

Likaså talar Skolverket i LGR 11 om hur:

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmönster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. (Skolverket, 2011, s. 8)

Vidare talar man också om vikten av ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män /.../” samt att ”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.” (Skolverket, 2011, s. 7). Trots detta har vi under våra VFU-perioder sett att det sker en hel del särbehandling av könen i

skolan, om än omedvetet, vilket är en av anledningarna till varför vi tycker det bör uppmärksammas att ämnet är angeläget.

Genom diskussion och arbete kring sådant som relaterar till genus vill vi skapa en acceptans kring olikhet istället för att - som vi upplever det - många strävar efter att skapa en 'neutral jämlikhet'. Med en neutral jämlikhet menar vi att man i princip inte skiljer på vad som är kvinnligt eller manligt, i strävan efter att undvika det negativa som ofta följer sådana indelningar. Det behöver inte vara någonting negativt med sådant som är könsspecifikt, det är viktigt att man diskuterar det och att man skapar en funktionell norm tillsammans. Utan en diskussion blir det lätt att man hakar upp sig på det negativa i likheterna, istället för att se det som en positiv variation och något att vara glad över. Hur tråkigt vore det inte om alla var könslösa och likadana?

Vi har valt att intervjua elever i årskurs 8 på en skola i Göteborgsområdet om deras erfarenheter och vad de själva anser är viktigt med genus. Anledningarna till att vi vill ha elevernas åsikter är för att hitta ett arbetssätt som fungerar i klassrummet och därför är det viktigt att ta med elevernas perspektiv. I brådskan vid lektionsplanering är det lätt att glömma elevernas perspektiv. Vi tror att eleverna ibland ser sådant som händer i klassrummet som läraren kanske missar, därför kompletterar vi vår egen filmanalys med en gruppintervju

Syfte och problemformulering

Syftet med studien är att undersöka elevers kunskap om begreppet genus, dess innebörd och användning i skolan, samt hur man kan använda Disneyfilmer i detta undervisningssyfte. Vi vill också se om det finns en koppling mellan förändringar i samhället och hur Disneys filmer har förändrats över tid. För att nå fram till dessa resultat så använder vi oss av följande frågeställning:

Vad finns det för koppling mellan samhällets och skolans syn på genus och hur Disneys filmer har förändrats över tid?

Vad vet eleverna om genus och hur kan Disneys filmer förbättra deras kunskaper?

Teoretisk anknytning

I det här kapitlet presenterar vi olika typer av forskning inom området genus för att få en bättre förståelse över begreppet och hur viktigt det är i skolan. Detta gör vi genom att knyta an till styrdokumentet och skolans historia angående jämställdhet och genus. Vi använder oss också av ett antal internetnyhetsartiklar, King (2013), Chastain (2014) och Larsen (2012) som vi tycker tar upp intressanta frågor som vi ställer mot forskningen. Vi använder artiklarna mer som "samhällets röst" då Larsen (2012) och Chastain (2014) kommer från internetnyhetsartiklar som fokuserar på intellektuella och meningsfulla diskussioner. King (2013) däremot är en blogg skapad av en universitetsprofessor som används som undervisningsmaterial för en "Children's Literature" kurs vid 'the University of Connecticut'. Då alla artiklarna ej har någon bakgrund inom forskning så gäller det förstås att vara kritisk till det som sägs, men vi anser fortfarande att de presenterar intressanta idéer som kan ställas mot forskarna och diskuteras i diskussionskapitlet.

Begreppet genus

Ordet genus kommer från latin och betyder 'häromkomst', 'släkt', 'stam', 'kön', 'art', 'slag' och används för att ge namn till vårt sociala kön. Vårt sociala kön syftar på den sociala/kulturella påverkan som formar våra 'könsroller' (NE, 2014) Samhället påverkar mäns och kvinnors syn på vad som är 'manligt' och 'kvinnligt' och tilldelar oss olika gemensamma könegenskaper.

Hirdman (2003) vill att ordet genus ska belysa "det vi inte såg tidigare" (Hirdman, 2003, s.11). Fram till 1980-talet, användes ordet genus i Sverige endas för att "beteckna att substantiv är av olika slag" (Hirdman, 2003, s. 11). Ordet 'stals' sedan "från lingvistikens som en översättning av engelskans gender" (Hirdman, 2003, s. 11). I engelskan betyder ordet både '(ett) slag' samt 'kön' vilket så småningom kom att bli den vanliga användningen av ordet även i Sverige. Anledningen var att man ville komma ifrån användningen av 'könsroller' som används tidigare. Användningen av 'könsroller' blev uttröttat och ordet i sig visade det negativa gällande könsuppdelning. Ordet 'könsroller' gör en uppdelning av 'kön' och 'roller' samt fokuserar på att kön är olika och att man blir inplacerad i en 'roll'. Genus ska istället "ses som ett verktyg för att försöka komma ifrån denna olycksaliga uppsplätning" (Hirdman, 2003, s. 14). Ordet genus ska försöka suddas ut de 'roller' de respektive könen traditionellt placeras i och hjälpa till att fokusera på att det inte är två separata 'roller' utan att manligt/kvinnligt är en samhällelig konstruktion. (Hirdman, 2003, s. 11-16).

Att göra kön

Elvin-Norwak & Thomsson (2003) menar att vi själva konstruerar vårt kön ”Vi bär alla kulturens, historiens och det sociala sammanhangets könsglasögon. De går inte ta av, men de går att få syn på.” (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 12).

Elvin-Nowak & Thomsson (2003) anser att deras bok *Att göra kön* ”har tillkommit av nödvändighet” (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 11) Detta säger de eftersom de anser att kön inte är huvudsakligen ett substantiv utan en verbform. De menar att kön ”hänger ihop med ’att göra’” Elvin-Nowak & Thomsson (2003) anser också att vi saknar engelskans adjektivform, ’genderized’, vilket beskriver ”en relation, situation eller position” (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 11). Vi saknar också verbformen, ’doing gender’. De anser att det är viktigt att ”analysera kön utifrån ett verbperspektiv” (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 11) eftersom kön är något som finns i våra handlingar, relationer och situationer, ”kön finns överallt” (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 11).

I de fall vi använder oss av verbformen, ’att göra kön’ och förstår att det är en ständigt pågående process, att ”de innebörder vi människor lägger i kvinnlighet och manlighet är något som förändras och omförhandlas” (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 241) samt att det är vi som gör kön, det är då vi kan göra kön annorlunda. (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 241)

De flesta könsteoretiker är i dag överens om att ingen föds manlig eller kvinnlig. Vi föds med en kropp som har yttre karaktärsdrag vilka avgör om vi är en pojke eller flicka men utöver det så föds vi med samma förutsättningar. Det är efter detta vi börjar ’formas’ till en ’manlig’ eller ’kvinlig’ individ. Föräldrar och andra vuxna behandlar barn olika beroende på vilket kön han/hon är. Språket, våra handlingar, hur man klär barnet etc. ändras beroende på könet, det är föräldrarna, släkten, samhället etc. som börjar ’göra könet’. (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 21-23). Enligt Davis (2003) tar barn till sig föräldrars, släkts och samhällets syn på kön eftersom det blir viktigt att bli ”igenkännbara och accepterade medlemmar av det samhälle som de fötts in i” (Davies, 2003, s. 12) Det är därför barn känner att de ’måste’ kunna urskiljas som kvinna eller man genom karaktärsdrag sådana som anses vara ”självklar[a] och alla bör känna till” (Davies, 2003, s. 13.) så som klädsel och beteende. I olika sociala situationer händer det ofta att man gör en ”obetydlig eller knappt synlig fysisk skillnad. Klädsel, frisyra, sätt att tala och vad som sägs, val av aktiviteter.” (Davies, 2003, s. 13). Det handlar om att man försöker identifiera sig som det ena och inte det andra. (Davies, 2003, s. 12-13). Det är då vi möter andra som det är centralt i fall vi har långt hår eller kort, kjol eller byxor, leker med lastbilar eller dockor eller bara betar sig ’manlig’ eller ’kvinlig’ eftersom det är ’viktigt’ att man är så som det är förväntat av sitt kön. ”Det är svårt att känna sig rätt, bra eller normal om man inte framstår som rätt inför sin omgivning” (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 24).

Det är viktigt för oss människor att passa in och att ’göra kön rätt’ vilket bygger upp vår självkänsla samt känslan att vara en tillräcklig och värdig person. ”Det gäller alltså för det lilla barnet att få ihop självkänslan med de anvisningar som själva könstillhörigheten ger. Att anpassa sig till dessa anvisningar och bygga in dem i sin egen självbild.” (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 109).

Barn påverkas ständigt av samhällets syn på kön. Pojkar växer till exempel upp med barnböcker där pojkdjuren är de som rymmer hemifrån, busar, klättrar i träd och busar med flickdjuren. Medan flickor ser att flickfigurerna är passiva och oroar sig mest över vad mamman ska säga (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 107).

Förutsättningarna för pojkar och flickor i skolan

Det har skett många förändringar gällande flickors och pojkars förutsättningar i skolan under åren. Broman (2002) beskriver hur förutsättningar har förändrats och hon nämner bland annat att ”det tog mer än ett halvt sekel innan flickorna integrerades i den folkskola som skulle gälla för alla, flickor som pojkar.” (Broman, 2002, s. 120). Vidare talar hon också om att:

I skolans värld har perspektivet tagit steget in i styrdokument och målskrivningar förändringen kan skildras så, att man omvandlat en ideologisk fråga till att bli en pedagogisk fråga. Därmed ställs direkta krav på läraren och pedagogen att ta hänsyn till könsperspektiv i uppläggning och genomförande av sitt arbete. (Broman, 2002, s. 16).

Det har alltså gått från att vara en tanke eller en teori till att få en mer praktisk anknytning och blivit någonting som alla pedagoger måste ta ställning till. Det har skett en stadig förändring i styrdokumenten kring hur man har valt att integrera jämställdhetsbegreppet. Broman (2002) har gjort en studie kring denna förändring både ur en teoretisk och ur en praktisk synvinkel. För att visa hur jämställdhetsbegreppet har tagit form så har vi exempel från Lgr 69, Lpo 94 och Lgr 11.

Innan Lgr 69 trädde i kraft så fanns inte begreppet jämställdhet med i läroplanen. I Lgr 69 talar man bland annat om att man ska behandla pojkar och flickor lika, och för att göra detta fanns det praktisk undervisning i könsrollskunskap, där målet var att bryta förlegade könsroller. Det här yttrades på följande sätt, ”Skolan skall verka för jämställdhet mellan män och kvinnor – i familjen, på arbetsmarknaden och inom samhällslivet i övrigt. Den bör orientera om könsrollsfrågan, stimulera eleverna till att debattera och ifrågasätta rådande förhållanden (Skolöverstyrelsen, s. 8).

I Lpo 94 så har man tagit steget längre genom att understryka att jämställdhet är en värdegrund, och det framgår också att det är någonting som verksamheten ska arbeta aktivt med. Skolmyndigheten betonade även att jämställdhet är en viktig del i lärarprofessionen eftersom det är pedagogisk fråga, där ”det är upp till den enskilde pedagogen att behandla detta område professionellt.” (Jönsson & Runesson, 2012, s. 9). I Lpo 94 så uttrycks detta på följande sätt:

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. (Skolverket b, s. 4)

Skolverket har valt att behålla denna formulering även i Lgr 11. Vidare är det viktigt att integrera genusperspektivet i skolverksamheten, orsakerna till detta är flera, bland annat för att samhället ständigt förändras och skolan på så vis måste adapteras till detta. Broman (2002) talar om ”ett samhälle under stark förvandling kräver också att undervisning- och utbildningsväsendet möter de nya krav och behov som utvecklas. Individerna behöver tilltro till den egna förmågan att ta de nya möjligheterna som finns, utan begränsningar av traditionella könsuppfattningar” (Broman, 2002, s. 15).

Lektionsplan: Genuspedagogik

Det finns många sätt att arbeta på gällande genus, Kajsa Svaleryd (2007) ger flera exempel i sin bok *Genuspedagogik* exempelvis övningar och diskussionsområden. Hon ger tips om hur man kan arbeta med jämställdhet. Däremot ger hon inga färdiga lösningar eftersom det är viktigt att pedagogen utforskar det och utarbetar sin egen strategi. (Svaleryd, 2007, s. 78)

Svaleryd (2007) menar att användning av sagor kan vara ett sätt att lära sig för att få eleverna att tänka på genus. Hon skriver om att låta äldre elever få återgå till de sagor de växt upp med och låta dem fundera och diskutera över hur manligt och kvinnligt presenteras i dem och om det är ett bra sätt att arbeta på. Frågan är hur dessa berättelser har påverkat deras syn på vad som är kvinnligt och manligt. Svaleryd (2007) nämner att det har givits många bra diskussioner då killar fått ta med sig sin favoritsaga från sin barndom och läst högt för andra. Ett annat sätt att jobba med sagor är att låta eleverna anta perspektivet av en av sagans bikastrakter och skriva utifrån hans/hennes syn vilket kan väcka en annan uppfattning av karaktärerna i en saga. (Svaleryd, 2007, s. 117)

Ett annat sätt man kan använda sig av är Tricia Hedges (2000) tre-faser, ”pre-, while-, and post-reading” (Hedge, 2000, s. 209). Det huvudsakliga målet för dessa är att engagera läsarna medan de läser. Syftet med första fasen ’pre-reading’ är att ge läsaren ett motiv för att läsa samt att väcka motivation för läsningen. ’While-reading’ ska göra läsaren till en aktiv läsare. Under denna fas ska läsaren bli utmanad och ifrågasätta vad han/hon läser och varför han/hon läser denna specifika text. Sista fasen ’post-reading’ ska ge läsaren möjligheten att reflektera och analysera vad han/hon har läst och varför (Hedge, 2000, s. 209-212). Det är viktigt att ha bra frågor i dessa faser och undvika ledande frågor för att utmana eleverna när de läser. Svaleryd (2007) har bra frågor som man kan ha som inledning för att framkalla idéer:

- Är pojkar och flickor i huvudsak lika eller olika? I så fall i vilken utstäckning och på vilket sätt? Hur tänker du kring detta i det vardagliga arbetet? Vad känner du? Vad tycker du? Vad gör du?
- Är man i första han pojke eller flicka eller en individ?
- Är kön en tillräcklig grund för indelning i grupper?
(Svaleryd, 2007, s. 115)

Användning av TV-program och film är också ett sätt att lära sig genus, Svaleryd nämner att vi ”har ofta redan en förutfattad mening kring vad som är ’bra’ och ’dåliga’ TV-program och filmer för barn och unga.” (Svaleryd, 2007, s. 133). När Svaleryd (2007) studerade Bolibompa, vilket av många anses vara ’bra’, så hittade hon många stereotypiska karaktärer. När tjejer, kvinnor eller djur med kvinnligt namn kom upp så läste-, ritade-, bakade de, hjälpte varandra eller försökte göra sig fina. När det var killar, män eller djur med manliga namn på bild så lagade de saker, busade, rymde, uppfann saker, ordnade fester eller hittade på lekar. Svaleryd (2007) nämner också att i TV-såpor och i kommersiella kanalers ’cartoons’ finner man ofta många ”överskridande personer och figurer representerade.” (Svaleryd, 2007, s. 134). I dessa finner barn en ny värld där de ges möjlighet att uppleva och förstå det ”som inte finns i deras egen omgivning, eller sådant som finns men inte synliggörs. Här åskådliggörs allt från rasism till homosexualitet och förtäckt våld av olika slag.” (Svaleryd, 2007, s. 134). Svaleryd (2007) anser att istället för att förbjuda barn att se på sådana program kan vi använda

oss av dem för att ge upphov till viktiga diskussioner gällande genus, jämlikhet, jämställdhet och etik (Svaleryd, 2007, s. 134).

Med tanke på att Disney är ett sådant kontroversiellt ämne gällande synen på genus så som King (2013) nämner där "some people argue that Disney is a corporation that has not only failed to address racial stereotypes and gender norms, but enable them subliminally while hiding behind a display of magic and fantasy." (King, 2013) kan man med fördel använda deras filmer för att som Svaleryd (2007) säger "ge upphov till viktiga diskussioner om genus, etik, jämlikhet och jämställdhet" (Svaleryd, 2007, s. 134). Disneyfilmer ger en klar syn på hur genus uppfattas och ger klara exempel på stereotypa karaktärer som man kan diskutera. Om man också väljer att se skillnaden på de äldre Disneyfilmerna och de nya så kan man ge upphov till intressanta diskussioner mellan eleverna.

Disney och Genus

Disney är ett populärt ämne oavsett om man pratar om stereotyper eller sin egen uppväxt, och det går inte att undkomma att Disneys filmer har blivit en stor del av populärkulturen, däremot, anser vi att det saknas en diskussion i skolan kring de ideal och stereotyper Disney har. Giroux (2000) anser att han blev ”allt mer medveten om hur nödvändigt det är att inte enbart behandla dessa filmer som ren och skär underhållning, utan också att ifrågasätta de olika framställningar och budskap som utgör Disneys konservativa syn på världen.” (Persson, 2000, s. 107). Giroux (2000) talar också om något han kallar för ’undervisningsmaskiner’ där han menar att Disneys sagor fungerar som undervisningsmaterial för barnen eftersom de påverkas av stereotypiska skildringar. Därför tycker vi det är viktigt att man diskuterar det i klassrummet. Giroux (2000) menar att barnen lika gärna kan lära sig om ”särskilda roller, värderingar och ideal” (Persson, 2000, s. 106) genom att titta på den här typen av filmer istället för att få traditionell undervisning från hemmet, skolan och religiösa institutioner. (Persson, 2000, s. 106). Vidare menar Giroux (2000) att:

”Med tanke på vilket inflytande Disneys ideologi har på barn så är det nödvändigt att föräldrar, lärare och andra vuxna förstår hur sådana filmer drar till sig uppmärksamhet och formar värderingarna hos de barn som ser och köper dem. /.../ Eftersom de är en av de främsta institutioner som skapar barnkulturen i USA, är en hälsosam skepticism och kritisk debatt motiverad. En sådan debatt bör inte begränsas till hemmet, den borde vara ett centralt inslag i skolan och alla andra kritiska offentliga platser för lärande.” (Giroux citerad av Persson, 2000, s. 111)

Eftersom vi ser att Disney är en stor del av många uppväxt menar vi att man kan integrera Disneys filmer i det som Giroux (2000) kallar undervisningsmaskiner i skolans värld, eftersom det finns många olika element och moraliska val att diskutera och ta ställning till. Precis som Giroux (2000) talar om så tror även vi att det är viktigt att vara skeptisk till innehållet i Disneys filmer och att vi bör ta ställning till det i undervisningen. Även Jack Zipes (1997), en av dagens ledande sagoforskare, menar att: ”Disney depicted clear-cut general rules that associated women with domesticity and men with action and power. Evil characters are inevitably dark or black, while the protagonists are fair.” (Zipes b, 1997, s. 71). Zipes (1997) hävdar ”att Disneys tecknade filmer hyllar en maskulin form av makt och han hävdar att filmerna framställer ”en typ av stela könsroller med en effekt på barn som är motsatsen till vad föräldrarna tror” (Olsson & Salihu, 2010, s. 9). Wasko (2001) pratar också om dessa generella mönster Disney följer men också om hur klassiska Disneysagor är ytliga och hur karaktärerna inte utvecklas:

Classic Disney developed as a specific type of story with a predictable plot featuring a collection of formulaic characters. In addition, the themes emphasized in Disney productions came to represent specific values and a fairly well-defined ideology. /.../ Classic Disney includes characters who are usually quite predictable. The Disney animators followed careful formulas in creating characters and stories, which typically revolved around heroes or heroines who are strikingly handsome/beautiful /.../ Identifying the Disney formula for stock characters in its animated features is not just an academic exercise – these characteristics can be perceived without any deep readings or semiotic analyses (Wasko, 2001, s. 112-115).

Chastain (2014) talar dock om att det har skett förändringar i samhället och i Disneys filmer och att de klassiska sagorna så som *Askungen* har stereotypa karaktärer som ses som problematiska i dagens samhälle. Hon nämner också att *Askungen* är skriven på en helt annan tid och att man får ta hänsyn till det (Chastain, 2014). Detta stärks av Giroux (2000) som anser att det viktigt att vuxna är kritiska och analysera Disneys filmer eftersom det ”ofta förekommer negativa skildringar rörande ras, könsroller och makt i dem.” (Olsson & Salihu, 2010, s. 9). En av de mest omstridda aspekterna gällande Disneys filmer är enligt Giroux (2000) den av flickors och kvinnors könsidentitet. Wasko (2001) och Giroux (2000) ”hävdar att alla kvinnokaraktärer alltid framställs enligt rådande stereotypa kvinnoideal” (Olsson & Salihu, 2010, s. 10). i samhället (Giroux, 2000, s. 118). Larsen (2012) tar dock upp hur *Brave* kan ses som en bra film för att bryta detta mönster:

Gender equality in *Brave*, then, is not a rejection of certain qualities, but rather an embracing of possibility. It recognizes that men and women are gloriously different, and that attaining equality does not mean erasing those differences. The movie allows girls to find their own, individual mixture of tomboyishness and princess power. (Larsen, 2012)

Vidare talar Patel (2009) om hur sagor har följt samhället genom tiden:

Fairy tales have passed from generation to generation, almost as a rite of passage, throughout western civilization. Whether it is the tales of the Grimm Brothers' or modern Disney versions, fairy tales have permeated society for ages. The question is whether they are merely stories told to children for entertainment or something more. (Patel, 2009, s. 1).

Avslutningsvis så tror vi att sagor som vi utsätts för under vår uppväxt påverkar vår vuxna genussyn mer än vad vi tror. I en av sina studier menar Zipes (1993): ”I also try to demonstrate that the discourse on manners and gender rolls in fairy tales has contributed more to the creation of our present-day social norms than we realize” (Zipes, 1993, xi).

Metoder och tillvägagångssätt

Val av metod

Vi har valt att använda oss av två kvalitativa metoder, en gruppintervjuundersökning och en kvalitativ filmanalys. Vi har analyserat filmerna *Askungen*, *Trassel* och *Modig*. Dessa analyser har vi använt som underlag när vi genomfört våra gruppintervjuer. Vår gruppintervju innefattar sex stycken elever i årskurs 8 på en skola i Göteborgsområdet och med dem har vi diskuterat filmerna. Vår utgångspunkt var att diskutera filmernas genussyn.

Tillvägagångssätt

Vi påbörjade inläsningen av sagorna och därefter analyserade vi dem. Vi kontaktade vår gemensamma VFU skola för att höra om det fanns tid och intresse att låta några elever medverka i vår studie. Vi talade med en av våra lokala lärarutbildare (LLU) och efter kontinuerlig kontakt kom vi fram till en tid och ett datum då det passade bra för båda parterna med vår gruppintervju. Innan vi åkte till skolan meddelade vi läraren om vad intervjun skulle handla om. Utifrån vår intervjuguide var syftet att besvara frågan som riktas till den yrkesverksamma delen av arbetet. Vi presenterade oss för klassen och delade därefter in eleverna i grupper. Vi satte en tidsbegränsning på 30 minuter per grupp både för elevernas och vår transkriberings skull. Vi försökte att hjälpa till så mycket det behövdes för att föra diskussionen vidare, men undvek att styra för mycket.

Kvalitativ text och filmanalys

Enligt Esaiasson m.fl (2012) är syftet med en kvalitativ text- och filmanalys att försöka nå sådant som är ”dolt under ytan” (Esaiasson m.fl, 2012, s. 210). Det handlar om att stanna upp och tolka, ifrågasätta och diskutera vad man har läst eller sett för att på så sätt kunna få svar på frågor som man annars kanske hade missat. Analysen går ut på att man läser och tittar på film med tankar och frågeställningar som man föreberett sedan tidigare så att man vet vad man är ute efter, ”ör att kunna börja sökandet efter en lösning är det nödvändigt att konkretisera den allmänna problemställningen till ett antal preciserade frågor” (Esaiasson m.fl, 2012, s. 210).

Som med allting så finns det både för- och nackdelar med den här typen av analys, där den kanske vanligaste nackdelen är att det tar lång tid att nå den djupare problematiken. Det är därför mycket viktigt med väl avgränsade frågor och ett tydligt syfte innan analysen påbörjas. Annars får man lätt tidsbrist och det kan bli svårt att avgränsa både antal verk man analyserar, men också analysen i sig, vilket kan ses som negativt om man vill nå ett bredare resultat. Det finns dock stora fördelar med att ta sin tid att verkligen gå in på djupet. Förutom det problem som Esaiasson m.fl. presenterar har vi haft svårigheter med att dra slutsatser i vårt arbete, Än mindre hade vi kunnat genomföra en intervju om vi inte hade varit väl pålästa.

Gruppintervjuundersökning

Det finns ett antal för- och nackdelar med en intervjuundersökning och Esaiasson m.fl (2012) talar bland annat om hur ”samtalsintervjuundersökningar ger goda möjligheter att registrera svar som är oväntade. Av de stora poängerna är möjligheten till uppföljningar.” samt att ”samtalsintervjun ger större utrymme för interaktion-samspel mellan forskare och intervjuperson än frågeundersökningen” (Esaiasson, 2012, s. 251). Vi valde att ha en intervjuundersökning för att få elevernas syn på sagor och genus. Vi ville fokusera på eleverna för att ”elever har ofta en känsla av hur det är i klassen i fråga om fördelningen mellan könen avseende uppmärksamhet och förväntade roller från pedagogens sida” (Svaleryd, 2007, s. 103). Det finns olika fördelar med en gruppintervju, exempelvis kan det vara lättare att engagera eleverna i en diskussion som också blir mer personlig. Man kan också styra samtalet, ge ordet till en viss elev, eller be om någons åsikt som kanske inte var så aktiv i diskussionen (Esaiasson, 2012, s. 234-235).

Det finns även för- och nackdelar med denna typ av analys i förhållande till en mer kvantitativ analys, så som exempelvis en enkätundersökning. En kvantitativ analys är bra om man vill få statistik eller frekvens på sina frågor där ”det kan handla dels om hur ofta eller hur frekvent olika kategorier förekommer, dels om hur stort utrymme i tid eller rum som olika kategorier får.” (Esaiasson, 2012, s. 197). I vårt fall så hjälper dock dessa styrkor inte särskilt mycket då vi söker svar av en mer spontan och djupare karaktär där man också kan ställa följdfrågor och nå ännu djupare.

En annan aspekt av en intervjuundersökning är den så kallade ’intervjuareeffekten’, där man som intervjuare medvetet eller omedvetet påverkar respondenterna med bland annat sin röst och sitt kroppsspråk. I de fall man känner eleverna sedan tidigare kan man till och med påverka dem med sina åsikter. Eftersom en av oss var bekanta med eleverna sedan tidigare kände de sig trygga och vågade yttra sina åsikter och även ställa frågor till oss. Man får dock vara försiktig så att man inte lägger in för mycket av sina egna värderingar i intervjun eller intervjufrågorna då kan eleverna bli påverkade av intervjuarens åsikt. Det gäller därför att vara neutral och objektiv, samt öppen för samtliga respondenters olika åsikter. Det är viktigt att förmedla att man inte söker något svar som är rätt eller fel, utan att vi vill skapa en diskussion och få en generell uppfattning. Esaiasson m.fl (2012) talar om detta och om hur ”en samtalsintervjuundersökning av respondkaraktär bygger inte på källkritik utan det är människors uppfattningar eller föreställningar om olika företeelser man vill komma åt. Dessa uppfattningar kan inte sägas vara ’sanna’ eller ’falska’ (Esaiasson, 2012, s. 259).

Urval

Vår förhoppning är att de tre filmerna *Askungen*, *Trassel* och *Modig* ska ge analysen bredd. *Askungen* är en av de äldsta och mest kända av Disneyfilmerna samt den mest stereotypa av de tre. Vi har *Trassel* och *Modig* som är nyare och modernare och där vi kan se att Disney börjar bryta trender.

Anledningen till att vi valde att intervjua elever på högstadiet är bland annat för att genusbegreppet börjar uppmärksammas mer i både undervisningen och hos eleverna och att det är en relevant period i elevernas liv för att diskutera detta ämne Kernell (2002) talar bland annat om årkurs 7-9 där lärarna:

”undervisar många fler elever, men i färre ämnen. Detta, kombinerat med de äldre elevernas större abstraktionsförmåga och intresse för generella strukturer (vanligen kallat ämnen) och deras mindre behov av vuxnas omsorg, gör att undervisningsuppdraget nu mera formuleras utifrån samhällets krav än utifrån barnets behov.” (Kernell, 2002, s. 66).

Ett av dessa krav som läroplanen tar upp är bland annat jämställdhet vilket också leder oss in på genus. Utöver det så ville vi också att det skulle finnas en så stor chans som möjligt att eleverna har lite förkunskaper kring begreppet genus, samt att de är tillräckligt mogna för att både vilja och våga vara med i studien. Anledningen till att vi valde årskurs 8 var för att när vi kontaktade skolan så fick vi reda på att både årskurs 7 och 9 var upptagna med olika estetiska verksamheter under den veckan vi hade planerat in vårt besök. Läraren vi pratade med tyckte också att årskurs 8 passade bra för vår studie då de är en klass med många åsikter och de inte är rädda för att yttra sig.

Reliabilitet

Enligt Esaiasson m.fl (2012) så handlar reliabilitet om en:

frånvaro från slumpmässiga eller osystematiska fel. /.../ bristande reliabilitet orsakas i första hand genom slump- och slarvfel under datainsamlingen och den efterföljande databehandlingen. Det kan handla om sådant som slarviga och oläsliga anteckningar och protokoll till följd av trötthet eller stress, tillfälliga hörfel och missförstånd i samband med intervjuer, ouppmärksamhet och skrivfel när det insamlade materialet förs över till en datafil (Esaiasson m.fl, 2012, s. 63).

Vi valde att använda oss av en mikrofon för att spela in hela gruppintervjun för att kunna gå tillbaka och lyssna på svaren flera gånger för att på så sätt minska risken för fel i transkriberingen. Vi var också tydliga med våra frågor och gick igenom dem med eleverna innan vi började samtalet, och när de dök upp osäkerhet kring något ord eller begrepp så förklarade vi det för dem för att undvika missförstånd. Vi transkriberade också allt som sades under intervjun på en dator för att undvika slarviga och oläsbara anteckningar. Vi har på ett systematiskt sätt gått igenom filmerna en och en och fört anteckningar på datorn under tiden för att inte blanda ihop något. I analysen så presenterar vi vårt insamlade material på ett strukturerat sätt för att skapa en röd tråd.

Validitet

Larsen (2009) beskriver validitet på följande sätt ”/.../ validitet handlar om relevans eller giltighet, alltså att samla in data som är relevanta för den frågeställningen man valt. Det kan vara enklare att försäkra sig om hög validitet i kvalitativa undersökningar än i kvantitativa” (Larsen, 2009, s. 80). Vi har försökt att påverka eleverna och deras svar så lite som möjligt under utförandet av intervjuundersökningen, vare sig med våra egna åsikter eller genom att styra dem åt ett visst håll. Vi har endast fört samtalet vidare med hjälp av följdfrågor och vi

har också redovisat resultatet från intervjun med så lite av vår egen tolkning som möjligt. Gällande resultatet från filmanalysen så har vi aktivt sökt svar på vår frågeställning genom att kolla på filmerna och presenterat resultatet på ett överskådligt sätt med så lite egen tolkning som möjligt. Den egna tolkningen talar vi istället om i diskussionsdelen. Giltigheten i ett arbete kan alltid diskuteras, detta baseras på det faktum att man inte har gjort en vetenskaplig undersökning ifall man inte kan bli motbevisad.

Resultatredovisning

Resultatredovisningen är uppdelad i två sektioner. Den första behandlar filmanalyserna och den andra vår intervjuundersökning. Först redovisar vi de tre filmernas handling och karaktärer. Därefter presenterar vi resultaten från intervjuerna. Vi har valt att fokusera på huvudkaraktärerna, Askungen, Rapunzel och Merida men också olika bikastraktärer av båda könen som visar på olika stereotypa mönster eller avvikelser. Vi har tre kvinnliga huvudroller eftersom det är stort fokus på kvinnorna i genusdebatten då de länge har varit förtryckta i samhället men vi har också med männen som skapar en kontrast kring vad som är kvinnligt och manligt. ”Drivkraften för mig har varit och är min upprördhet över den systematiska orättvisa som man kan kalla för genussystemet eller genusordningen. Jag upprörs över den förvridenhet som denna egenartade, stereotypa genusproduktion åstadkommer inne i människor, ute i samhället.” (Hirdman, 2003, s. 6).

Askungen

Huvudroll: Askungen

Kvinnliga Biroller: Styvmodern, Styvsystrarna, de Kvinnliga Mössen

Manliga Biroller: Prinsen, de Manliga Mössen

Handling

Askungen handlar om en ung kvinna som förlorat sina föräldrar och blir tvingad att bo hos sin styvmor och hennes döttrar. De tvingar henne att bli deras piga och att göra allt arbete i hemmet. Askungen drömmer om att få gå på prinsens bal på slottet och att få möjligheten att bli hans fru. Hon har djur som hjälper henne att sy en klänning till balen, denna klänning blir senare förstörd av styvsystrarna. Men askungen får en ny chans då hennes gudmoder kommer och trollar fram en ny klänning och ett par glasskor. Gudmodern säger att hon har fram tills midnatt på sig att gå på balen tills dess att förtrollningen bryts.

Huvudrollen

Askungen är en stereotyp traditionell bild av kvinnlighet, det vill säga hon är en ung kvinna som kan anses vara väldigt vacker med långt blondt hår, smal midja och stor byst. Hon har glänsande blåa ögon, rosa läppar och en liten näsa. Hon är en kvinna som är omtänksam och hon drömmer ofta om prinsen i sitt liv. Hon sjunger ofta, speciellt om sin dröm och hennes röst är så vacker att djur kommer för att lyssna. Askungens yttre är något som Wasko (2001) anser att klassiska Disneyfilmer följer som norm: ”creating characters and stories, which typically revolved around heroes or heroines who are strikingly handsome/beautiful” (Wasko, 2001, s. 115).

Som piga så klär sig askungen i en mörk brun blus med blåa ärmar och en brun kjol. Hon har också en blå rosett, bruna skor och ett vitt förklädde. Innan hon tar på sig sina arbetskläder så bär hon ett långt blått nattlinne. När Askungen får reda på balen så gör mössen om askungens mammas klänning till en jättevacker rosa klänning med vita och ljusrosa detaljer

och rosetter. Hon har också rosa finnskor, ett blått halsband och en vit rosett till håret. När styvsystrarna förstör denna klänning så förvandlar gudmor den till en glimrande silverfärgad balklänning med en tiara, långa vackra vit handskar, diamantörhängen och glasskor.

Askungen är underordnad under större delen av filmens gång tills hon blir förvandlad och blir räddad från situationen av sin prins. Hirdman diskuterar detta kvinnliga förtryck med många exempel från litterära män genom tiderna:

Det manliga är mer komplett och mer dominant än det kvinnliga /.../ det kvinnliga är ofärdigt och i underordning och tillhör den passiva kategorin snarare än den aktiva. /.../ Det rationella som tillhör själen och förståndet är maskulint, det irrationella, känslans område feminint. Själen tillhör ett överlägsnare släkte än känslan, liksom mannen gentemot kvinnan (Hirdman, 2003, s. 19).

Övriga Karaktärer

Till skillnad från Askungen så framställs styvmodern och styvsystrarna som 'fula'.

Styvmodern är gammal med grått hår med vita slingor som är hjälmliknande, avlångt ansiktet med spetsig haka, krokig näsa och rynkor. Hon har gröna ögon, blekrosa läppar och långa vassa naglar, kroppsformen är lik Askungen fast styvmoderns är längre. Hon klär sig i en lång röd klänning med en lila undertröja med ett stort grönt smycke mitt på bröstet. Det är mest åldern som gör henne 'ful'.

Ena styvsystern har brunt hår med lockar som är uppsatta med en stor grön rosett. Den andra styvsystern har rött hår med lockar som är ofta nedsatt med en stor gul hårklämma i. Båda är väldigt runda i ansiktet med stora näsor, munnar och svarta ögon. De har ingen byst och tjockare midja än andra. De klär sig ofta i missfärgade klänningar i ovanliga färger (mörk lila och gröngult). Detta och styvmoderns utseende stämmer in på Waskos (2001) beskrivning av att: "There is always a villain, who is typically the opposite of the hero/heroine, often ugly, extremely fat or extremely thin, with exaggerated facial features" (Wasko, 2001, s. 115).

Både styvmodern och styvsystrarna är dominanta och förtrycker Askungen genom filmens gång, de bestämmer över henne och tvingar henne att vara inlåst i huset med husarbete. Detta kan vi också knyta tillbaka till Hirdman (2003).

Prinsen ses som en idol, alla kvinnor i riket drömmer om honom och vill bli hans fru. När kungen bjuder in kvinnor från riket för att prinsen ska få välja en fru så kommer nästan alla till balen. Prinsen skildras som 'drömlig' med sin muskulösa kropp, bruna ögon, perfekta ansiktsdrag och vågigt brunt hår. Han är ståtlig med sin långa kropp och perfekta hållning, han klär sig i militärkläder, röda byxor med guldrand, beige jacka med guldbälte och guldiga epåletter. Han ses som den stereotypiska traditionella bilden av manlighet.

De manliga mössen bär jackor eller tröjor och är de som busar, hämtar hem maten, går ut på 'äventyr' och lyfter upp saker på klänningen. De kvinnliga mössen har klänningar, är alltid hemma och är de som syr klänningen. Det här stämmer överens med vad Svaleryd (2007) talar om nämligen när det var kvinnliga djur i filmer så var de hemma, städade och sydde och de manliga djuren busade, byggde och gick på äventyr (Svaleryd, 2007, s. 134).

Trassel

Huvudroll: Rapunzel

Kvinnliga Biroller: Gothel

Manliga Biroller: Flynn, Hästen Maximus, Mördarna/Tjuvarna

Handling

Trassel handlar om en tjej vid namn Rapunzel som blir kidnappad som barn på grund av sitt hår som är förtrollat av en magisk blomma. Kidnapparen heter Gothel och Rapunzel växer upp och tror att Gothel är hennes mamma. Varje dag på Rapunzels födelsedag skickar kungariket upp lyktor till minne av sitt bortrövade barn. Rapunzels högsta dröm är att få gå och se dessa lyktor. En man vid namn Flynn lyckas bli övertalad av Rapunzel då han lyckas klättra upp för tornet att ta med henne för att se lyktorna. Äventyret blir mer än Rapunzel hade väntat sig. Det blir till en flykt från Gothel då Rapunzel får reda på sanningen.

Huvudrollen

Rapunzel är en ung, energirik och glad kvinna med otroligt långt blont hår som är magiskt, smal midja och normal byst. Hon har stora gröna ögon, liten näsa, naturligt färgade läppar och ett litet ansikte. Hon är snäll och omtänksam och har många talanger, hon läser mycket, kan måla, spela gitarr, laga mat, sy, spela schack etc. Rapunzel klär sig i en lila lång klänning, hon har också stor kärlek och respekt till Gothel. Rapunzel är stark och väldigt nyfiken på nya saker.

När Flynn kommer till tornet i det typiska 'mannen räddar kvinnan'-scenariot så tar Rapunzel övertaget genom att slå honom med en stekpanna och knyter fast honom på en stol för att sedan övertala honom att hjälpa henne med sitt mål. Detta är motsatsen till det som Zipes (1997) anser att Disney gjorde förr nämligen att kvinnor associerades med hemmet och männen med styrka och 'action' (Zipes b, 1997, s. 71). Ytterliga ett exempel på detta är att Rapunzel lyckas rädda Flynn flera gånger under filmens gång så som när de håller på att drunkna, hon använder då ljuset från sitt magiska hår för att hitta en utgång.

Ett exempel på när Rapunzel betar sig mer stereotypiskt kvinnligt är i början av filmen då hon sjunger och gör hushållsarbete samt är underordnad. Vilket återigen pekar på Hirdmans (2003) syn på förtryckta kvinnor (Hirdman, 2003, s. 19).

Övriga Karaktärer

Gothel är egentligen en gammal kvinna som är gråhårig, rynkig och är väldigt benig med blek hy men när hon har sjungit för blomman eller Rapunzels hår så blir hon en ung kvinna med lång vågigt svart hår, stor byst och smal midja. Gothel har gröna ögon, ett ansikte som är lite äldre med mycket karaktär och naturlig färgade läppar. Hon bär en vinröd klänning som har små detaljer och ett långt tygbälte. Gothel är allmänt elak, ytlig, arrogant och är väldigt fixerad på sitt yttre, hon kommenterar det ofta. Gothel visar drag från både det manliga och

det kvinnliga då hon exempelvis är väldigt dominerande och övertygande men också väldigt fokuserad på sitt yttre. Wasko (2001) beskriver att Disneys onda karaktärer ofta är fula och har överdrivna ansiktsdrag (Wasko, 2001, s. 115) vilket passar in på Gothel innan hon sjunger för blomman eller Rapunzel men strider mot hur hon är och ser ut efter sin förvandling.

Till skillnad från Prinsen i *Askungen* så är Flynn en kort ung man med bruna ögon och en stor näsa. Han klär sig i bruna kängor, beige/bruna tyg byxor, en grön väst med en vit undertröja. Flynn framstår som kaxig, arrogant och väldigt narcissistisk. Han är inte bara egocentrisk utan även väldigt girig. Han är en tjuv som tänker mest på pengar och att bli rik. Även om han är en skicklig tjuv, väldigt vig och duktig på att rymma så är han också klumpig. Han är också duktig på ridning, fäktning och klättring. Precis som Gothel så är Flynn väldigt utseendefixerad och som den typiska 'Disney-prinsessan' så är han väldigt beroende av andra. Flynn har med andra ord en mer kvinnlig underton. Exempelvis så när Flynn ser sig själv på en efterlystposter så kommenterar han sitt utseende. Han är också beroende av Rapunzel och hästen Maximus för att överleva.

Maximus har den 'klassiska' Disney-prinsen 'karaktär', han är modig, djärv, lång och ståtlig med långt vackert hår. Han är pålitlig och slutför alltid sina uppdrag. Han är smart och väldig godhjärtad även om han kan vara skrämmande ibland. Det är exempelvis Maximus som lyckas rädda Flynn från fängelset efter att Rapunzel återigen har blivit tillfångatagen av Gothel.

Mördarna och tjuvarna är 'klassiskt' skrämmande, med kläder som passar krigare och de har flera olika deformerade kroppsdelar. När Rapunzel börjar berätta om sin dröm så visar det sig att dessa individer har egna drömmar. Allt från bakaning och heminredning till att samla miniatyrfigurer.

I Rapunzels biroller blandas de kvinnliga- och manliga karaktärsdragen och därmed de stereotypiska könsrollerna som Svaleryd (2007) pratar om där kön inte är något som man föds till utan är något som man skapar och väljer (Svaleryd, 2007, s. 115).

Modig

Huvudroll: Merida

Kvinnliga Biroller: Elinor

Manliga Biroller: Prinsarna Macintosh, MacGuffin och Dingwall, Trillingbröderna.

Handling

Modig börjar med att en liten prinsessa, Merida, är på utflykt på sin födelsedag med sina föräldrar. Utflykten förvandlas dock snabbt till en mardröm då en gigantisk björn, Mor'du, dyker upp. Merida och drottningen, Elinor, lyckas rymma medan kungen, Fergus, strider mot björnen. Han förlorar sitt ena ben men lyckas jaga bort Mor'du.

Efter denna introduktion så skiftar handlingen till att lära Merida hur man beter sig som en prinsessa och förberedelserna till hennes bröllop. Detta strider mot Meridas personlighet och när prinsarna kommer för att vinna henne via tävlingar så tycker Merida att hon kan vinna sig själv och besegrar prinsarna i bågsjutte. Detta leder i sin tur till en argumentation med Elinor som gör att Merida flyr från slottet. På sin flykt hittar Merida vad hon tror är en lösning från en häxa i skogen. Denna lösning leder till en förbannelse som hon måste bryta tillsammans med sin mor.

Huvudrollen

Merida är ung, smal och vacker vilket ofta anses vara stereotypiskt kvinnlighet, men tillskillnad från andra typiska Disney prinsessor så har Merida långt rufsigt lockigt rött hår, runt ansikte med fräknar, rosa kinder och liten näsa. Merida klär sig i en lång mörk blå/grön klänning med guldiga detaljer och gråa kängor. Merida är en individ som älskar bågsytte men hatar att vara prinsessa eftersom allas förväntningar på henne strider mot hennes värderingar. Merida visar också att hon kan tänka snabbt i svåra situationer och mod när det behövs. Hon är allmänt väldigt 'pojkelig' i sitt sätt, hon lyssnar inte på Elinor eller regler, busar, ogillar tigha kläder, är duktig på jaga och klättra. Hon är en väldigt stark individ med en känsla för äventyr och frihet. Exempelvis så visar hon detta genom att rida på en häst samtidigt som hon skjuter pilbåge och träffar alla måltavlor. Hon klättrar även upp för det brantaste berget som ingen annan vågar göra. Detta strider mot hur samhället har sett på kvinnor under åren (Hirdman, 2003, s 19) men visar att det också är accepterat att kvinnor kan vara manliga och män kan vara kvinnliga eftersom vi föds "med samma förutsättningar." (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 21-23).

Övriga Karaktärer

Elinor är drottningen i landet och Meridas mamma, hon är väldig seriös, stel, sträng, tjugig och allmänt perfektionist. Elinor är en äldre kvinna med smal vacker kropp med långt brunt hår med lite grått i. Elinor har, precis som Merida, ett väldigt runt ansikte med rosiga kinder, hon har bruna ögon, liten och naturligt färgade läppar. Hon har ofta ett bestämt ansiktsuttryck.

Vanligtvis så klär hon sig i en elegant grönfärgad lång klänning med ett guldskärp med kedjor på och hon bär också en guldtiara med en smaragd. Det är Elinor som styr och det vet Kungen Fergus, det är hon som har hand om politiken och hemmet medan han undviker ämnen som är för 'jobbiga'. Precis som Gothel så har Elinor både manliga- och kvinnliga karaktärsdrag exempelvis så är hon väldigt dominant eftersom hon styr över kungen och kungariket. Hon är dock också den som uppfostrar Merida för att hon ska bli den klassiska prinsessan. Hon visar Merida hur man ska bete sig, sy och ta hand om hemmet.

Prinsarna Macintosh, MacGuffin och Dingwall är väldigt olika varandra. Macintosh är lång och atletisk med långt vågigt brunt hår, stor näsa, lång hals och stora öron. Han är arrogant, lojal, flörtig och konkurrenskraftig. MacGuffin är lång men kraftig, mer rund än en annan form, har blont kort hår och ett väldigt runt ansikte med blåa ögon och små öron. Han är väldigt blyg men vänlig dock så hör man ofta inte vad han säger. Dingwall är kort, spinkig med blont hår, långt smalt ansikte med blåa ögon och stora öron. Han är klumpig, ser svag ut men är stark, lojal och dagdrömmar ofta.

Meridas trillingbröder är väldigt busiga och söker alltid efter något de kan göra speciellt mot barnvakten. De är väldigt smarta och är duktiga på att lista ut problem och metoder för att antingen hjälpa eller busa med. De är oftast glada och livliga.

Även i *Modig* så blandas de manliga- och kvinnliga karaktärsdragen och vi kan återigen se en koppling till Svaleryd (2007) och Elvin-Nowak & Thomsson (2003) där kön inte handlar om något man föds till utan det är något som man väljer eller skapar. (Svaleryd, 2007, s. 115), (Elvin-Nowak & Thomsson 2003, s. 21-23).

Intervjun

I detta kapitel kommer ni få ta del av vår gruppintervju från årskurs 8 och våra respondenters svar och tankar kring våra frågor angående begreppet genus, Disneyfilmer och genus i skolan. Vi har valt att sammanfatta varje fråga för sig med exempel från vår transkribering.

Har ni hört talas om ordet genus? Vad betyder det? Om vi säger jämställdhet vad säger ni då?

Vi fick blandade svar gällande begreppet genus, en del av eleverna visste vad det betyder och gjorde kopplingar till kön. Exempelvis så sa Elev 1 ”Pojkar, flickor, så här kön.. Jag vet inte”, andra däremot hade inte hört talas om ordet tidigare och visste därmed inte heller vad det betyder. Som en av våra respondenter sa ”jag vet inte vad genus är”. Angående jämställdhet så hade samtliga elever en uppfattning om vad det är för någonting där två elever yttrade sig på följande sätt ”Att alla har samma rättigheter”, ”ja, att det ska vara lika för alla.”. Detta är, som vi kan se i Lpo 94, en fundamental del av skolans uppdrag (Skolverket b, s. 4)

Vi kunde också se att eleverna hade förståelse för begreppet när de talade om klassrumsituationer och hur lärarna agerar kring flickor och pojkar, det talades bland annat hur ”Pojkar, eller... Killar i klassen låter mer Och tjejerna, eller om man säger vissa tjejer hamnar kanske mer i skuggan”. Som Broman (2002) talar om så är det viktigt att läraren tar hänsyn till båda könen vid lektionsplanering och olika undervisningsmoment för att undvika särbehandling eller annan liknande problematik. (Broman, 2002, s. 16). Eleverna visade också en förståelse för begreppet genom att beskriva skillnader mellan könen i samhället exempelvis löneskillnader och jobbförhållanden.

Disney brukar vara ett populärt ämne angående genus. Eftersom de har kontroversiella syner på karaktärer. (Förklara) Om vi tar våra exempel *Askungen*, *Tangled* och *Brave* hur tycker ni dessa förhåller sig till detta?

Askungen

Alla eleverna hade sett *Askungen* och kom ihåg vad den handlade om. Samtliga elever var överrens om att sagan till stor del handlar om att kvinnor ska vara vackra i form av yttre skönhet, exempelvis talade elev 2 om att ”det är väldigt stereotypiska karaktärer typ, flickor ska vara som flickor ska vara.” och elev 1 beskrev det som att ”de ska ha klänningar och åka pumpavagn, och så här glasskon.” vilket passar in i Svaleryds (2007) beskrivning där hon säger att ”kvinnlighet sitter i högklackade pumps och nagellack” (Svaleryd, 2007, s. 115) Elev 6 beskrev också *Askungen* med ett fokus på det yttre där det saknas någon djupare mening, nämligen att ”Askungen, asså hon är ju ganska tjejig med långt hår, går runt i klänning och sånt liksom, hon ska vara fin hela tiden.”, Wasko (2001) talar om just denna ytlighet och avsaknaden av karaktärsutveckling i den här typen av klassisk Disneyfilm (Wasko, 2001, s. 112-115).

När vi för att skapa en kontrast frågade gruppen om det manliga perspektivet och därmed prinsen så talade bland annat elev 6 om att ”asså han ska ju gå i såna här liksom stridskläder asså typ, ett litet svärd på sidan också, han ska se ut som en krigare”. Där kvinnor ska vara

vackra ska alltså männen vara ståtliga krigare. Den här slutsatsen gjorde att eleverna ställde sig frågande till om det var rätt att det var så här, där svaret från elev 5 sammanfattar samtliga elevers åsikter nämligen att ”nej, man ska få vara som man vill.”. Det här ledde eleverna in på ytterligare en intressant punkt där de drog en koppling till att berättelsen speglade samhället under den tidsperiod som den skapades och att ”Elev 2: Samhället var annorlunda då.” ”Elev 1: Man hade en annan syn på kvinnor.”. Det här stämmer överens med det som Chastain (2014) konstaterar, att sagan baseras på en gammal version från 1697 då både samhället och könsnormerna var annorlunda. (Chastain, 2014)

Trassel

Majoriteten av eleverna hade sett *Trassel* och även de som inte hade sett den, visste fortfarande lite om huvudkaraktären och hennes karaktärsdrag så som att Rapunsel är mer självständig än Askungen. Eleverna var överrens om att den viktiga delen i *Trassel* är själva äventyret där en av eleverna yttrade att ”jag tror inte hon [Rapunsel] bryr sig så mycket om hur hon ser ut” samtidigt som de även talade om hur könsrollerna inte är lika starkt markerade i den här filmen som i *Askungen*. Exempelvis sa en av eleverna att ”Ehm, hon [Rapunsel] vill väl mer ut på äventyr tror jag, jag tycker liksom att de har gjort *Trassel* ganska bra, asså det blev ändå lite så här att de inte skiljde så jättemycket på könsrollerna, asså hon var ju ändå också ute på äventyr.”. En annan elev beskrev också den manliga karaktären [Finn] på ett mer kvinnligt sätt, där ”(eleven viftar med händerna): han är lite fjollig och utseendefixerad.”. Eleverna talar här om hur de ser att *Trassel* och dess karaktärer bryter normen för vad som är typiskt manligt och kvinnligt och det här kan vi även se i det som King (2013) skriver om där Disney skapar en situation för karaktärerna att bryta normen där prinsessan ofta är en ’damsel in distress’ och där prinsen ska räddar henne. (King, 2013)

Modig

Det var endast en elev som inte hade sett filmen *Modig*. Trots detta så visste flera av eleverna att Merida inte är som en traditionell prinsessa, utan att hon istället är mycket självständig och att hon inte alls följer de vanliga stereotyperna. De kommenterade bland annat att Merida är ”våldigt självständig, hon ska ju bli bortgift men vill inte det. Hon är inte den stereotypiska prinsessan heller” och att ”hon är ju inte en sån här tjejjig prinsessa. Utan att jag tror så här att de ville visa i den där rollen att man inte alltid måste gå runt i klänning och så här se helt perfekt ut hela tiden. Att tjejer kan också vara som killar.” Det här stämmer överens med vad Svaleryd (2007) pratar om att ”Kön är inget vi väljer, men könsidentiteten är däremot i högsta grad personlig och påverkingsbar.” (Svaleryd, 2007, s. 115).

I samband med det här så var det en elev som ansåg att filmen är skapad för att visa motsatsen till de klassiska sagorna och dess könsroller, eleven uttryckte sig på följande sätt: ”Åh men asså den filmen tror jag att de vill så här göra motsats av vad man brukar och visa att det spelar egentligen ingen roll vilket kön man är, utan att man ska kunna vara vem man vill ändå.” Det var också en elev som tyckte att de visade på ett bra sätt att tjejer kan vara som killar och att det är helt okej: ”Det som är bra nu är att de vill ha in mer tjejer på olika jobb. Jag tycker ändå att vissa förstår nu att, eller börjar förstå att det här är ganska allvarligt och att

man inte ska behöva känna sig så här”. Detta tycker Hirdman (2003) är positivt ”Ser vi på dagens värld /.../ ser vi enorma framgångar: vi får lov att röra oss i världen. Vi är emanciperade. /.../ Vi har tillgång till alla utbildningar /.../ Vi behöver inte någon man för att leva våra liv.” (Hirdman, 2003, s. 199)

Har ni jobbat med genus innan i skolan här?

När vi frågade eleverna om hur de har jobbat med genus i skolan så fick vi ett gemensamt svar och att deras uppfattning är att de har jobbat väldigt lite med det. Eleverna svarade på följande sätt:

Elev 1: Vi skrev väl typ en enkät eller nånting, gjorde vi inte det i sjuan? (tittar på Elev 2)

Elev 2: Jag vet inte

Elev 1: Typ nån etik och moralgrej.

Broman (2002) talar om att det är viktigt att integrera genus i skolan och att skolan måste anpassa till förändringarna i samhället angående detta (Broman, 2002, s. 15).

Tycker ni att det är viktigt att jobba med genus i skolan?

Samtliga elever var överrens om att det är viktigt att jobba med genus i skolan, speciellt med tanke på att de i princip inte har fått tidigare undervisning kring begreppet och dess betydelse. De yttrade bland annat att det fortfarande finns en gammal syn på könsrollerna i samhället där en del, framförallt män, fortfarande anser att kvinnorna ska vara hemma och ta hand om barnen och göra hushållssysslor. Det här ledde eleverna in på frågan om jämställdhet där en av dem yttrade att ”Man ska ha rätt till samma saker, sen får man välja hur man vill va”. Vidare talade de också om begreppet i sig, där Elev 6 yttrade att ”Än så länge har det inte blivit att man pratar så mycket om det. Det borde bli mer för folk borde se lite mer allvarligt på det.” Svaleryd (2007) anser också att det är viktigt med arbetet kring genus och jämställdhet och att det måste integreras i den vardagliga undervisningen och arbetet för att få bäst resultat (Svaleryd, 2007, s. 107). Eleverna nämnde också vikten av att diskutera genus i helklass:

Ja asså det hade väl blivit mer så här jämnt. Vi brukar ju dela upp ibland, det hade nog blivit mer jämnt som att alla förstår. Jag tycker att killar tar ganska mycket plats när man delar in i grupper, så då (i helklass) kan tjejerna få en chans att yttra sig.

Samtidigt som en av eleverna var lite skeptisk till det hela och trodde att många inte skulle våga uttrycka sig.

Vad tror ni om att lära er om genus via till exempel sagor och Disney? Kan det vara ett bra sätt att se stereotyper och skillnader?

Efter de tidigare frågorna så var samtliga elever överens om att genus är viktigt att prata om i skolan och att Disneyfilmerna har många intressanta detaljer som man kan diskutera. På frågan om man kan använda filmerna i undervisningen så svarade eleverna bland annat att de trodde att man skulle kunna få mer folk att förstå allvaret i situationen och även problematiken kring genus. Elev 6 nämnde exempelvis att ”med filmer kan man ju visa såna uppenbara grejer och bevisa att, det är ju så här”. Vi fick också ett förslag från elev 1 att man kan kolla på filmer om hur det var att leva på 1800- och tidigt 1900-tal och sedan ”kan man jämföra det med nu så kan man be elever att säga vad den största skillnaden är och så”. Svaleryd (2007) lägger mycket vikt på sagor och deras filmatiseringar och menar att ”användning av sagor kan vara ett sätt att lära sig för att få eleverna att tänka på genus” (Svaleryd, 2007, s. 117). Även Giroux (2000) talar om hur barnen kan lära sig om olika roller, värdering och ideal genom den här typen av filmer istället för att få traditionell undervisning från hemmet, skolan eller religiösa institutioner. (Persson, 2000, s. 106).

Analys

Utifrån vår resultatredovisning så har vi tagit fram kategorierna: bakgrund, vad som är den typiska kvinnobilden respektive mansbilden. Vi analyserar dessa utifrån ett antal punkter, så som utseende, klädsel och karaktärsutveckling. Vi diskuterar dem i förhållande till litteraturen

Bakgrund

Som vi tidigare har nämnt så beskriver Broman (2002) hur förutsättningarna har förändrats för både flickor och pojkar i skolan. Hon menar på att det tog lång tid innan flickorna fick samma rättigheter som pojkarna i en skola som egentligen skulle vara för alla. Detta kan kopplas till hur samhället på en generell nivå fungerade under 1900-talet. Även nu under 2000-talet så är det fortfarande inte helt jämställt mellan könen, utan det är en pågående process. Våra respondenter visade kunskap kring denna orättvisa i dagens samhälle gällande jobbmöjligheter och löner, men konstaterade också att det börjar bli bättre. ”Elev 6 - Det som är bra nu är att de vill ha in mer tjejer på olika jobb. Jag tycker ändå att vissa förstår nu att, eller börjar förstå att det här är ganska allvarligt”. Även i Disneys värld så kan vi se denna uppdelning där Zipes (1997) nämner att Disney använder sig av ’generella regler’ som satte kvinnor i hemrollen och männen i maktrollen. Zipes (1997) och Giroux (2000) anser att Disney hyllar de stereotypa dragen för män och kvinnor vilket de tycker har ett negativt intryck på barn. En av våra respondenter beskrev exempelvis att *Askungen* speglade samhället under den tidsperiod som den skapades. En annan nämnde att *Askungens* handling var som den var eftersom samhället var annorlunda på den tiden och man hade en annan syn på kvinnor. Vi och eleverna ser att samhället har påverkat Disneys sagor och karaktärer där det har gått ifrån väldigt stereotypiskt och utseendefikserat till mer drivande och djupare handling och karaktärsutveckling.

Kvinnobild

I läroplanerna kan man se att samhällets och skolans syn på genus har ändrats. Vi ser på svaren från våra respondenter att de har sett denna förändring även i filmerna. Om vi tittar närmre på handlingen i filmerna så ser vi också tydligt hur det har gått från en ytlig handling (*Askungen*) som Wasko (2001) konstaterar att ”Classic Disney developed as a specific type of story with a predictable plot featuring a collection of formulaic characters. In addition, the themes emphasized in Disney productions came to represent specific values and a fairly well-defined ideology.” (Wasko, 2001, s. 112) till en mer fördjupad handling i *Trassel* och *Modig*. Det har gått från att handla om att hitta mannen i sitt liv till att bli fri och kunna gå på äventyr. Detta visar hur filmerna speglar samhället under deras tidsperioder, idag så är det väldigt mycket fokus på jämlikhet och att kvinnor är lika starka som män. Förr så var det mer bestämda könsroller. Även karaktärerna följer samma mönster, vi har *Askungen* som inte har någon karaktärsutveckling och som är mest fokuserad på sitt yttre precis som Wasko (2001) beskriver det, nämligen att ”identifying the Disney formula for stock characters in its animated features is not just an academic exercise – these characteristics can be perceived without any deep readings” (Wasko, 2001, s. 115) medan *Rapunzel* och *Merida* har en stor fokus på sin karaktärsutveckling och att växa som person. Detta ser vi då fokusen i *Askungen*

är balen och klänningen medan fokusen i *Trassel* och *Modig* är äventyret och familjen. Våra respondenter nämner också detta:

”Elev 5 – Jag tror inte hon bryr sig så mycket om hur hon ser ut. Det handlar kanske mer om äventyret.”

”Elev 6 – Ehm, hon vill väl mer ut på äventyr tror jag, jag tycker asså liksom att de typ har gjort Trassel ganska bra, asså det blev ändå lite så här att de inte skiljde så jättemycket på könsrollerna.”

Vi ser här att Disney har börjat utveckla sina karaktärer och skapar karaktärer som man kan relatera till.

Om vi jämför utseendet mellan prinsessorna så ser vi även där en utveckling, Askungen har ett mer stereotypiskt utseende med sitt långa blonda hår och vackra ansikte. Wasko (2001) beskriver detta i *Understanding Disney*: ”Classic Disney includes characters who are usually quite predictable. The Disney animators followed careful formulas in creating characters and stories, which typically revolved around heroes or heroines who are strikingly handsome/beautiful” (Wasko, 2001, s. 115). Rapunzel har inte riktigt blivit av med det stereotypiska utseendet men visar i slutet att det går att komma ifrån då hon klipper av sitt långa blonda hår och får kort brunt hår. Merida däremot är väldigt ovanlig med sitt rufsiga röda hår och runda ansikte. Hur prinsessorna klär sig visar också hur stereotypisk Askungen är då det är stor fokus på hennes klädsel medan Rapunzel och Merida ignorerar sin klädsel.

Elev 6 – Asså hon är ju inte en sån här tjejig prinsessa. Utan att jag tror så här att de ville visa i den där rollen att man inte alltid måste gå runt i klänning och så här se helt perfekt ut hela tiden. Att tjejer kan också vara som killar.

Elev 2: Flickor ska vara som flickor ska vara.

Elev 1: De ska ha klänningar och åka pumpavagn, och så här glasskon.

Vi anser att detta symboliserar individualism och att alla har ett val att klä sig som man vill och vara sig själv. (Svaleryd, 2007, s. 115). Vi ser att Disney försöker bryta de befintliga idealen och öppnar upp mer för relaterbara och unika karaktärer. Även en av respondenterna yttrar sig om detta: ”Elev 6 –Åh men asså den filmen tror jag att de vill så här göra motsats av vad man brukar och visa att det spelar egentligen ingen roll vilket kön man är, utan att man ska kunna vara vem man vill ändå.”

Gällande personlighet och karaktärsdrag som Davies (2003) och Elvin-Nowak & Thomsson (2003) talar om så kan vi se stora skillnader mellan prinsessorna. Merida är den som är mest olik de andra eftersom hon är mer åt det ’pojkgiga’ hållet och gillar typiska ’pojkgiga’ saker så som bågskytte och klättring. Hon är även en mer utåtriktad och bestämd person. Rapunzel är också en bestämd person och väldigt utåtriktad och är mer ’neutral’ med sina intressen då hon gillar båda att sjunga, dansa, spela schack och gitarr. Askungen är däremot väldig domesticerad och gör hushållssysslor och sjunger på fritiden. Vi tycker att det är bra att Disney har gått från ett mer traditionellt sätt att se på kvinnor till att visa att prinsessor inte behöver vara typiskt ’kvinnliga’ därmed visar de att det är okej för kvinnor att visa sin individualitet. (Davies, 2003, s. 12-13), (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 24).

När vi går ifrån prinsessorna till andra kvinnoroller så ser vi andra likheter och skillnader. Om vi börjar med att titta på de ’onda’ så ser vi att *Askungen* har valt att framställa styvmodern och styvsystrarna som fula och elaka med krokiga näsor och stora tjocka fötter.

Styvsystrarna går även i missfärgade klänningar. Vi ser tydlig koppling mellan ondska och att ha ett avvikande utseende med skarpa detaljer och att de är elaka mot Askungen på grund av avundsjuka. Detta är en kontrast mot *Trassel* eftersom i *Trassel* så är den 'onde' en utseendefixerad kvinna (Gothel) som är vacker. Gothel är en häxa som utnyttjar Rapunzel för att förbli vacker.

Modig är olik de andra gällande detta då häxan egentligen varken är ond eller god utan ger Merida ett moraliskt val. Detta tycker vi är för att Disney försöker bryta sig ur det traditionella.

Vi tycker också att det blir en djupare och mer betydelsefull handling där åskådarna kan lära sig att handlingar har konsekvenser.

Kvinnliga birollerna i *Askungen* och *Modig* stärker de stereotypiska kvinnorollerna att kvinnor syr, städar, är ordentliga och flitiga. I *Askungen* är det mössen som visar detta då det är de som stannar hemma och syr klänningen, vi ser också att de är kvinnor eftersom de klär sig i klänningar. I *Modig* där i mot så är Elinor i början en traditionell drottning som stärker stereotypen men hon är även en ledare och den som styr. Under äventyrets gång växer Elinor som person och börjar acceptera Merida som individ och börjar förstå lyckan i att vara fri.

Mansbild

Då det är kvinnliga huvudroller i samtliga filmer vi har använt oss av så är det inte lika mycket fokus på de manliga rollerna men vi anser att de finns fortfarande stereotyper och karaktärer som bryter dessa mönster även i filmerna.

I *Trassel* finns det flera manliga roller som är väldigt olika varandra och den typiska normen. Den manliga huvudrollen är Flynn som vi anser är mer en typisk kvinna i behov av hjälp, eller 'damsel in distress' eftersom han ständigt behöver räddas av Rapunzel. Även en av våra respondenter tyckte detta då den beskrev honom på följande sätt "Elev 1 (viftar med händerna): han är lite fjollig och utseendefixerad." Vi tycker att Disney visar på att man inte är låst i ett 'kön' utan som Elvin-Nowak & Thomsson (2003) så handlar det om att kön är något som man 'formas' till inte föds med. *Trassel* stärker detta även mer med sina biroller så som mördarna där skenet kan bedra, stora starka tjuvar och mördare som älskar att sy, sjunga och miniatyrfigurer. Här tycker vi det är positivt att Disney visar en öppenhet till att det är okej för män att gillar typiska "flickiga" saker. Det är också intressant att Disney har valt att ha den manliga stereotypen i filmen i form av en häst (Maximus).

I *Modig* så visar de både på bra och dåliga manliga roller. Trillingarna utgör en negativ bild på hur pojkar och flickor hanteras vid den åldern. Vi tycker det är fel att de kommer undan med allt sitt bus medan Merida blir alltid tillsagd. Vi tycker inte att man ska stärka denna felaktiga bild på att pojkar är stökiga och kommer undan med det medan flickor ska vara tysta och ordentliga. Våra respondenter ser att detta är även en trend i skolvärlden.

Elev 5 – Ja asså det hade väl blivit mer så här jämnt. Vi brukar ju dela upp ibland, det hade nog blivit mer jämnt som att alla förstår. Jag tycker att killar tar ganska mycket plats när man delar in i grupper, så då (i helklass) kan tjejerna få en chans att yttra sig.

Vi har även under vår praktik sett trender där killarna oftast kommer undan att vara stökiga medan tjejerna blir tillsagda. Prinsarna i *Modig* är intressanta och visar en bra bild av individualitet där de blandar de klassiska prinsdragen med personligheter och drag som är mer

unika och relaterbara. De har lyckats skapa karaktärer som är riktiga och inte är perfekta i på alla sätt.

När vi frågade eleverna om begreppet Genus så hade en del av dem inte hört ordet medan andra inte visste om kopplingen till ordet kön. Hirdman (2003) däremot skriver att vi bör försöka komma ifrån kopplingen mellan genus och kön och istället använda det som ett verktyg för att visa att manligt och kvinnligt är mer än så.

Även männen i *Askungen* är väldig stereotypa där vi anser prinsen framställs som perfekt. En av respondenterna yttrade också detta på följande sätt ”Elev 6 – Asså han ska ju gå i såna här liksom stridskläder asså typ, ett litet svärd på sidan också, ska se ut som en krigare.” Även de manliga mössen är de som går på äventyr och busar. För oss så anser vi att *Askungen* i helhet handlar mest om yttre omständigheter och är i allmänhet väldigt stereotyp.

Sammanfattning

Elvin-Nowak & Thomsson (2003) diskuterar bland annat begreppet ’att göra kön’ där de menar att man inte föds ’manlig’ eller ’kvinnlig’, utan att det är en process som sker i samverkan med samhället och miljön runt omkring individen. Vi tycker att *Askungen*, *Trassel* och *Modig* visar detta både på ett bra och på ett dåligt sätt där framförallt *Modig* visar att karaktärsdrag som ofta anses vara en del av ’manlighet’ inte nödvändigtvis måste kopplas till en man. Likaså visar *Trassels* biroller att man kan bryta de traditionella stereotyperna och att ’kvinnlighet’ inte heller är låst till en kvinnlig karaktär. I slutändan får man istället en större blandning av karaktärer som känns unika och mer intressanta på grund av den könsöverskridande blandningen av karaktärsdrag, speciellt om man jämför de med de klassiskt stereotypiska *Askungen*-karaktärerna. Detta visar att Disney gradvis försöker bryta sig ur de gamla traditionerna karaktärerna har och deras ’generella regel’. Som vi ser det så är innehållet i *Askungen* traditionellt och könsstereotyp och blir därmed lite av en utgångspunkt för analysen, då den skapar en kontrast till de andra filmerna. I *Trassel* kan vi däremot se att dessa traditioner och generella regler har börjat brytas upp då den både har stereotypiska karaktärer och karaktärer som bryter dessa mönster. *Modig* tar i sin tur steget längre och har blivit av med nästa alla stereotyper och traditioner.

Slutdiskussion

Som vi tidigare har nämnt så är genus ett begrepp som kan vara svårt att definiera då det kan tydas på olika sätt, därför har vi valt att informera om ursprunget och olika betydelser för att skapa en gemensam grund att utgå ifrån (Hirdman, 2003 s. 11-16). Vi tycker dock att det är mer relevant att använda Elvin-Norwak & Thomssons (2003) syn på genus som istället handlar om 'att göra kön' vilket är en utbyggnad av begreppet och som handlar om att samhället gör oss till man eller kvinna. I dagens samhälle diskuteras det mer kring genus och att det är ett viktigt ämne som alla bör ta på fullt allvar, dock måste vi gå ifrån att endast diskutera begreppet och istället fokusera på handlingar.

Under vår utbildning har vi inte fått tillräcklig kunskap om hur genus ska hanteras i praktiken och därmed inte heller fått verktygen till att undervisa eleverna om genus. Det är inte konstigt att vi ser att eleverna ute på vår VFU-skola inte heller har hört talas om genus eller arbetet kring det. Det vi har sett på vår VFU-skola är att lärarna jobbar med genus själva genom att t.ex. undvika att särbehandla elever etc. Vi har även hört via konversationer med andra studenter att när man anstränger sig extra mycket så kan det också bli fel, exempelvis när en tjej kom in med ny klänning och kände sig fin, så kommenterade inte lärarna detta eftersom man inte ska markera kön, och därmed blev hon ledsen för att ingen kommenterade det. I det här fallet blir det en annan problematik, nämligen att genus inte har en stadig grund där man gemensamt jobbar på samma sätt, utan här blir det istället väldigt subjektivt och någonting som sköts på olika sätt från lärare till lärare. Det är också utan denna gemensamma grund som det uppstår fall där läraren antingen tar genus och en viss situation på för lite eller på för mycket allvar. Precis som Larsen (2012) talar om så ser vi att *Modig* är ett bra exempel på att genus inte ska handla om att särbehandla utan att acceptera olikheter och se dem som möjligheter: "the movie allows girls to find their own, individual mixture of tomboyishness and princess power." (Larsen, 2012).

Även om läroplanen tar upp att man ska behandla alla lika så ger den inte konkreta och praktiska exempel som kan behövas. Vi anser att det skulle behövas mer i utbildningen både i praktiskt form t.ex. gestaltningar och i mer teoretisk form som fokuserar på genus i undervisningen, exempelvis som Svaleryds (2007) Genuspedagogik, som bland annat ger tips över hur man kan arbeta med jämställdhet.

Som vi har hört från våra respondenter och sett i vår analys så kan eleverna lära sig om genus med hjälp av film. Detta eftersom man kan visa på starka kontraster gällande könsroller och stereotyper. Vi vill försöka göra så att genus blir en mer integrerad del av undervisningen så som Svaleryd (2007) diskuterar är viktigt. Vi har från egna erfarenheter sett att sådana här ämnen behandlas oftast under en temavecka och sedan glöms det av, av både elever och lärare. Det känns som att läroplanen ger ansvar till skolan gällande t.ex. jämlikhet och främlingsfientlighet som lärarna väljer att göra till en temavecka för 'att bli av med'. Vi ser hellre att genus genomsyrar undervisningen genom att t.ex. om eleverna arbetar med film- eller bokanalyser i svenskan så kan man ha frågor gällande genus.

Bara genom att jämföra olika läroplaner så kan man se att det har skett en förändring gällande kön och uppdelningar. Det känns ganska naturligt att koppla detta till att det även har skett en förändring i samhället. Vi tror att det här i sin tur har ändrat hur Disney skapar sina handlingar och karaktärer, det är som Chastain (2014) skriver då *Askungen* är skapad på en annan tid så är det inte konstigt att det finns så mycket stereotyper i filmen eftersom på den tiden var detta

normen. Det är också då förståeligt att man ser skillnad i *Trassel* och *Modig* som är skapade i en tid där genus är ett aktivt ämne som diskuteras ofta (Chastain, 2014).

Som det står i vårt syfte så ville vi se elevernas kunskaper om begreppet genus och arbetet som pågår i skolorna och som vi har sett i vår intervju så har det framgått att eleverna på vår VFU skola har dåliga eller inga kunskaper alls kring vad genus betyder. Som vi har sagt tidigare tror vi att detta beror på att vi inte har en gemensam grund för att hantera problematiken som uppkommer i olika situationer där genus är inblandat. Det är också därför som vi gillar Svaleryd (2003) och hennes praktiska exempel på hur man kan integrera genus i undervisningen och därmed också avdramatisera begreppet. Vi vill inte att begreppet endast tas upp under en temavecka, utan ser hellre att man exempelvis börjar med att man först diskuterar begreppet på sin skola för att komma fram till ett antal punkter som man anser är viktiga inför det praktiska arbetet. Det är alltså här vi vill att man inte fokuserar för mycket på vad ordet betyder, utan snarare på sådant som Larsen (2012) talar om, nämligen att se olikheter som möjligheter.

Den andra delen i vårt syfte är att se ifall Disneys filmer är någonting man kan använda sig av i undervisningssyfte gällande genus. Med hjälp av Giroux (2000), Svaleryd (2003), och vår intervju så har vi kommit fram till att Disney är viktigt att diskutera i skolan för att som Giroux (2000) talar om är det är nödvändigt ”att inte enbart behandla dessa filmer som ren och skär underhållning, utan också att ifrågasätta de olika framställningar och budskap som utgör Disneys konservativa syn på världen.” (Persson, 2000, s. 107). Eftersom Disney är en del av barns uppväxt så kan det också med fördel användas som ett verktyg för att diskutera könsroller och jämställdhet. Som vi tidigare har nämnt så talar även Giroux (2000) om hur man kan använda Disneys sagor som undervisningsmaterial för att visa stereotypiska skildringar och att dessa filmer kan vara ett substitut för annan traditionell undervisning.

Den här studien har öppnat upp ögonen för oss gällande genus i skolan och vi kommer i vår undervisning att jobba på det integrerande och praktiska sätt som Svaleryd (2003) uppmanar. Vi vill inte att genus tar över undervisningen helt eller att det blir ett separat moment, utan snarare att det blir ett underliggande mål som genomsyrar hela undervisningen. Vi hoppas också att andra lärare är villiga att ta del av det här tankesättet så att vi tillsammans kan jobba vidare på att skapa ett gemensamt förhållningssätt kring genus i skolan.

Referenser

- Davies, B. (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Elvin-Nowak, Y. & Thomsson, H. (2003) *Att göra kön – Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Albert Bonniers förlag AB.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (4., [rev.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Giroux, H, A. (2000). Att animera de unga – Barnkulturens disneyfiering. I: Magnus Persson (red), *Populärkulturen och skolan*. Lund: Studentlitteratur, s 105-137.
- Hedge, T. (2000). *Teaching and learning in the language classroom*. Oxford: Oxford University Press.
- Hirdman, Y. (2003). *Genus: om det stabila föränderliga former*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Jönsson, M. & Runesson, W. (2012). *Jämställdhet i skolan: En studie om hur jämställdhet upplevs i klassrummet ur ett lärar- och elevperspektiv*. Examensarbete inom lärarutbildningen. Kristianstad Högskola
- Kernell, L. (2002). *Att finna balanser: en bok om undervisningsyrket*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsen, A.K. (2009). *Metod helt enkelt: en introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.
- Olsson, H. & Salihu, S. (2010) *Disneys sagor - En värld kantad av stereotyper?* Examensarbete inom lärarutbildningen. Kristianstad Högskola
- Patel, H. (2009). *Gender Roles Indoctrinated Through Fairy Tales in Western Civilization*. Rutgers School of Art and Sciences: Department of History, 2009. Web. 24 April 2013
- Skolverket a. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket b (2006) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94*. Stockholm: Skolverket.
- Skolöverstyrelsen (1978) *Läroplan för grundskolan, Lgr 69*. Stockholm: Liber.
- Svaleryd, K. (2003) *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber.

Broman, I. (2002) *Pedagogiskt arbete och kön – Med historiska och nutida exempel*. Lund: Studentlitteratur.

Wasko, J. (2001). *Understanding Disney: the manufacture of fantasy*. Cambridge: Polity.

Zipes, J.D. (red.) (1993). *The trials & tribulations of Little Red Riding Hood*. (2. ed.) London: Routledge.

Internet

Nationalencyklopedin [NE]. (2011).

Genus. Tillgänglig: <http://www.ne.se/genus/181334>

Chastain, Elaina (2014, 10 april) Cinderella's Representation of Gender and How its Changed. *The artifice*. Hämtad 2014-07-25 från <http://the-artifice.com/cinderella-representation-gender-changed/>

Larsen, Josh (2012, 27 juni) Disney, gender equality and the bold move made by Brave. *Think christian*. Hämtad 2014-07-25 från <http://thinkchristian.reframemedia.com/disney-gender-equality-and-the-bold-move-made-by-brave>

King, Ryan. (2013, 5 april) Disney's Tangled and Challenging the Princess Stereotype. *Huskies' Adventures in wonderland*. Hämtad 2014-07-25 från <http://huskiesinwonderland.wordpress.com/2013/04/05/disneys-tangled-and-challenging-the-princess-stereotype-ryan-king/>

Analysmaterial

The Walt Disney Company (2010) *Trassel*

The Walt Disney Company (2012) *Modig*

The Walt Disney Company (1950) *Askungen*

Gruppintervju med elever i årskurs 8 utförd 2013-12-17, inspelning och transkribering finns hos författarna.